

Др. Милан Шаховић: *НУКЛЕАРНА ЕНЕРГИЈА И МЕЂУНАРОДНО ПРАВО*,
Београд, 1964, Институт за међународну политику и привреду,
с. 266+18.

Као што сам писац каже у уводу, циљ његовог рада у овој књизи био је да покуша одговорити на питање како су и колико откриће и употреба нуклеарне енергије утицали на међународно право. Да би до тог утицаја дошло, тј. да би се међународно право под њим даље развијало, нужно се намеће потребу да се проблеми претходно научно расправе, да се сагледају друштвене последице употребе нуклеарне енергије, као нове појаве у енергетској основи савременог друштва али и њене разорне снаге јер се она на жалост тако и представила савременом свету 1945. Заслуга је писца што се он у приступу овој проблематици, указујући на њену ширину и сложеност, ограничио на испитивање оног што је до сада привлачило највећу пажњу светске јавности, на питање забране нуклеарног оружја и нуклеарних експеримената и, у вези са тим, на мере којима је циљ да смање нуклеарне опасности које су по свом карактеру међународне. И даље, он је испитивао начела и институционалне облике сарадње држава у циљу мирољубиве употребе нуклеарне енергије. Али, такав прилаз расправљаном проблему увео га је у анализу појава и чињеница из области међународних односа без чијег познавања правни закључци не би имали сврхе. Тим путем писац је дошао до резултата који су објективна оцена стања и који могу бити основа за даља испитивања и даље закључке.

Пошто је у уводу истакао главне проблеме који се у међународном јавном праву постављају у вези са открићем и искоришћавањем нуклеарне енергије, писац је изложио материју у пет глава.

У првој, он је разматрао значај нуклеарне енергије за међународне односе, и у вези са тим приказао почетак сарадње држава на нуклеарном пољу. Затим, утицај нуклеарне енергије на тзв. хладни рат и трку у наоружању (који прате послератни развитак међународних односа са неједнаким интензитетом али непрекидно), на успостављање равнотеже блоковских снага и прве резултате сарадње држава на нуклеарном пољу, што је довело до повременог попуштања међународне затегнутости и до решавања неких проблема које је наметнуло искоришћавање односно могућности неких видова искоришћавања нуклеарне енергије.

У другој глави расправља се о међународноправној проблематици употребе нуклеарног оружја. Ближе, постављају се питања да ли међународно право забрањује употребу овог оружја, затим питање одговорности због његове евентуалне употребе, какав је досадашњи ток преговора о забрани нуклеарног оружја и шта је у том смислу учињено на развоју ратног права, и најзад, какве могућности постоје за решавање питања законитости односно незаконитости употребе нуклеарног оружја.

У трећој глави писац је изложио проблем правних мера за спречавање нуклеарне опасности у данашњем свету. Реч је о међународноправној проблематици везаној за нуклеарне експерименте, о делимичним мерама за сузбијање негативних ефеката трке у наоружању, и о могућностима које државама стоје на расположењу да се, користећи се међународним правом као превентивним средством, боре против нуклеарне опасности.

Четврта глава посвећена је питањима међународноправног режима сарадње држава у циљу мирнодопске употребе нуклеарне енергије. У њој се расправља о положају држава у уговорима о сарадњи на искоришћавању нуклеарне енергије, о правном механизму те сарадње, о регулисању мирнодопске употребе нуклеарне енергије и о развоју међународног права на тој основи.

У петој глави писац расправља о проблемима међународне контроле у вези са употребом нуклеарне енергије. Он је прво истакао сложеност и осетљивост проблема контроле употребе нуклеарне енергије и показао њену међународну природу, да би затим размотрио основна начела међународне контроле у области рада са нуклеарном енергијом.

Ова питања су довољна да рад учине актуелним и значајним. И управо пут којим је писац пошао, пут њиховог ширег расчлањивања и продубљивања, довео га је до закључка који су објективни и који нас, уз сву своју релативну вредност које је писац свестан од почетка, приближавају научној истини онолико колико је то данас највише могуће. Са друге стране, писац је тачно уочио да је употреба нуклеарне енергије предмет непосредног и готово свакодневног међународног регулисања али да многе ствари из тог регулисања нису још зреле за сложенију анализу чији би резултати водили изменама у постојећем међународном праву и да многе појаве стоје на граници између јавног и приватног права, па их он није обухватио у свом раду јер би га то, како и сам наглашава, одвело од главног задатка рада, тј. од проналажења решења за међународно регулисање основних видава искоришћавања нуклеарне енергије у ратне и у мирољубиве сврхе.

И таква, у ужем оквиру, књига нам пружа много. Чињенице су изложене савесно и зато су анализе, напомене писца и његови закључци о сваком поменутом питању јасни и објективни. Али то не значи да се не осећа пишчева ангажованост у свему што води напреднијим ставовима и борби за решења која морају довести до изричите забране нуклеарног оружја у међународном праву, до разоружања и тим путем до могућности најшире примене нуклеарне енергије у мирољубиве сврхе. Напротив, та ангажованост је стално присутна. Своје уверење у напредак коме може довести употреба нуклеарне енергије, у међународну сарадњу као чиниоци мира, и потребу за непрекидним напорима да се и путем међународног права створе међународни односи који ће искључити употребу нуклеарне енергије у ратне сврхе а дозволити њено свестрано искоришћавање за бољи живот целе међународне заједнице — писац је нагласио у закључку своје студије. Друкчије не би могло ни бити. Може ли се порећи чињеница да би нам претила стална опасност од разарања нуклеарних уређаја и класичним средствима ратовања, чак и онда када би нуклеарно оружје било изричито забрањено и његови стокзиви уништени а примена нуклеарне енергије као енергетског извора постала распрострањена. Једини излаз из тога је стварање услова који ће рат, мада правно већ забрањен, учинити немогућим у стварности.

Ово је само један вид сложености предмета рада друга Шаховића али, можда, погодан да се укаже на то колико питања из области међународних односа је везано за тај предмет рада и на успех писца у његовом повезивању са проблемима који књизи дају карактер и правне и политичке студије.

На крају треба рећи да је писац навео ширу библиографију у којој су дати и извори а у прилозима своје саопштење о општим карактеристикама међународних уговора Југославије о сарадњи у области мирнодопске употребе нуклеарне енергије, листу међународних уговора СФРЈ о мирнодопској употреби нуклеарне енергије и хронологију нуклеарних експлозија.

Др. Вида Чок